

УДК 378.147:614.8:005.963

DOI 10.32755/sjeducation.2025.02.148

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ «БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Разумейко Наталія Сергіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та професійної етики,

Пенітенціарна академія України
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: bagira.rns@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-0801-3490

Researcher ID: AAC-5633-2021

Scopus-Author ID: 5648-0784-600;

Ткаченко Олександр Григорович,

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу
Державної кримінально-виконавчої служби України,

Інститут професійного розвитку,
Пенітенціарна академія України
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: tkach.4yk@ukr.net)

ORCID:0000-0002-5640-0906

Підготовка майбутніх офіцерів потребує не лише теоретичних знань, а й високого рівня практичної готовності до дій у надзвичайних та кризових ситуаціях. У зв'язку з цим особлива увага приділена впровадженню інноваційних освітніх технологій, що дозволяють значно підвищити ефективність навчального процесу, формуючи у здобувачів освіти стійкі навички безпечної поведінки, командної взаємодії, критичного мислення та психологічної стійкості.

Мета статті – проаналізувати та обґрунтувати доцільність використання таких сучасних методів, як ситуаційне моделювання, тренінгові моделі, кейс-метод, а також технології віртуальної та доповненої реальності (VR/AR).

Автори статті висвітлюють актуальність переосмислення підходів до вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» курсантів у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема в контексті збройного конфлікту, що триває в Україні. Наведено приклади реалізації кожного з підходів у навчальній практиці, підкреслено їхні педагогічні та практичні переваги, зокрема – активне залучення курсантів до прийняття

рішень у змодельованих екстремальних умовах, формування досвіду поведінки в ситуаціях ризику, розуміння алгоритмів реагування в умовах небезпеки.

Висновки. *Результати дослідження підтверджують, що комплексне використання інноваційних підходів до навчання з безпеки життєдіяльності дозволяє не лише підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу, а й сприяє всебічному розвитку майбутніх фахівців пенітенціарної та правоохоронної сфери. Запропоновані підходи можуть бути інтегровані в навчальні програми різних рівнів професійної підготовки та підвищення кваліфікації.*

Ключові слова: *безпека життєдіяльності, інноваційні технології, курсанти, ситуаційне моделювання, VR/AR, кейс-метод, тренінгове навчання, професійна підготовка.*

INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING «LIFE SAFETY» IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH SPECIFIC TRAINING CONDITIONS

Razumeyko Nataliia,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Pedagogy and Professional Ethics,
Penitentiary Academy of Ukraine

(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,

e-mail: bagira.rns@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-0801-3490

Researcher ID: AAC-5633-2021

Scopus-Author ID: 5648-0784-600;

Tkachenko Oleksandr,

PhD in Law, Associate Professor,
Head of the Department of Formation and Development
of Professional Competency
of the Personnel of the State Criminal and Executive Service,

Institute of Professional Development,

Penitentiary Academy of Ukraine

(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,

e-mail: tkach.4yk@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-5640-0906

Training future officers requires not only theoretical knowledge but also a high level of practical readiness to act in emergency and crisis situations.

In this regard, particular attention is given to the implementation of innovative educational technologies that significantly enhance the effectiveness of the learning process by developing in cadets stable skills of safe behavior, teamwork, critical thinking, and psychological resilience.

Purpose of the article. *To analyze and justify the relevance of using modern methods such as situational modeling, training-based approaches, the case method, as well as virtual and augmented reality (VR/AR) technologies.*

The authors highlight the urgency of rethinking educational approaches to teaching the discipline “Life Safety” to cadets in higher education institutions with specific learning conditions, particularly in the context of the ongoing armed conflict in Ukraine.

The paper analyzes and substantiates the feasibility of applying such contemporary methods as situational modeling, training models, the case method, and VR/AR technologies.

Examples of the implementation of each method in educational practice are presented, and their pedagogical and practical advantages are emphasized – particularly the active involvement of cadets in decision-making within simulated extreme scenarios, development of behavior strategies in risk conditions, and understanding of response algorithms in dangerous situations.

Conclusions. *The results of the study confirm that the integrated use of innovative approaches in life safety education not only improves the assimilation of theoretical material but also contributes to the comprehensive development of future professionals in the penitentiary and law enforcement fields.*

The proposed approaches can be successfully integrated into educational programs of various levels of professional training and continuing education.

Key words: *life safety, innovative technologies, cadets, scenario-based learning, VR/AR, case method, training models, professional training.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, що характеризується зростанням соціальних, екологічних, техногенних і військових загроз, формування культури безпечної поведінки набуває особливої актуальності.

«Безпека життєдіяльності» – це не лише навчальна дисципліна, а й життєво важлива компетенція, яка має бути сформована в кожного громадянина, особливо в тих, хто готується до виконання службових обов’язків у системі оборони та правопорядку. Курсанти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як майбутні офіцери мають бути не тільки обізнаними в теорії безпечної поведінки, а й володіти чіткими практичними навичками, здатністю швидко реагувати на небезпеку, зберігати самоконтроль, діяти організовано й ефективно в умовах стресу та загрози.

Особливо ця проблема набула актуальності в умовах повномасштабної війни в Україні. Підготовка курсантів має відповідати не лише мирному часу, а й викликам сьогодення, коли загрози життю та здоров’ю можуть виникати раптово

й у будь-якій ситуації. Традиційні методи навчання – лекції, семінари, демонстрації – вже не забезпечують необхідного рівня практичної готовності та психологічної стійкості і не відповідають потребам покоління зумерів. Саме тому на перший план виходять інноваційні освітні підходи, що базуються на активному залученні курсантів у навчальний процес, створенні реалістичних умов, моделюванні ситуацій, застосуванні технологій віртуальної та доповненої реальності, інтерактивних тренінгових практик тощо.

Мета статті – розглянути ефективні інноваційні підходи до викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності», а також проаналізувати та обґрунтувати доцільність використання таких сучасних методів, як ситуаційне моделювання, тренінгові моделі, кейс-метод, а також технології віртуальної та доповненої реальності (VR/AR).

Актуальність проблеми та аналіз наукових досліджень. У педагогічній літературі інноваційним називають такий підхід, напрям, стиль навчання, який виявляє прогресивне начало порівняно з поширеною наявною практикою. Цей тип, стиль навчання має відповідати тим запитам, які ставить суспільство перед системою освіти.

За Н. П. Волковою інновації освіти – це цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації цілей, змісту, методів і форм навчання й виховання або адаптації процесу навчання до нових вимог, що висувуються [1].

Показниками інноваційності навчання можуть бути: впровадження нових видів і форм навчальної діяльності та спілкування; впровадження нових методів і засобів навчання; формування інтегративних знань різного рівня; розв’язування навчальної проблеми з різних позицій, у різних аспектах, котрі взаємно й системно доповнюють одна одну й сприяють більш якісному уявленню про цілісність навчальної проблеми, її системної структури; впровадження суб’єктно-суб’єктного та діалогічного спілкування; пошуково-дослідницькі методи навчання; поетапне застосування різних рівнів навчання студентів; компонентне оцінювання знань студентів (оцінювання вмінь виконувати певні дії чи операції) [1].

Інноваційне навчання сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, а й формуванню глибокого розуміння особистої відповідальності за безпеку – власну, колективу, суспільства.

«Безпека життєдіяльності» як навчальна дисципліна охоплює широкий спектр знань і навичок – від дій у разі пожежі чи хімічної загрози до надання домедичної допомоги.

Тому використання інноваційного навчання надасть студенту нові можливості пізнання нового, сприяє формуванню раціонально-критичного мислення, спонукає до самостійних і відповідальних дій, рефлексії власної діяльності, створює для студента нові для нього навчальні ситуації, котрі не вписуються в типові, а значить, для розв’язання вимагають інтелектуальних зусиль, цілого спектра емоцій – від розчарування, непевності, невизначеності до задоволення, визначеності, радості. Інноваційне навчання виводить студента зі стану «традиційної рівноваги», типовості навчальних ситуацій, вимагає залучення знань різних навчальних предметів, життєвого досвіду [2].

Результати дослідження. Аналіз наукової літератури показує, що питання впровадження інноваційних методів у навчальний процес активно досліджується, і визначено основні сучасні методики викладання безпеки життєдіяльності. Цифрові технології у викладанні безпеки життєдіяльності досліджувалися у працях О. Ченчевої, В. Бахарєва та ін. [4], де наголошується на ефективності віртуальних тренажерів для навчання реагуванню на надзвичайні ситуації. Методи гейміфікації висвітлені в дослідженні Y. Ren, Y. Lu (2019), де розглянуто вплив навчальних ігор на залученість студентів до процесу вивчення безпеки [4].

Гейміфікація (ігровізація, геймізація, англ. gamification) – використання ігрових практик та механізмів у неігровому контексті для залучення кінцевих користувачів до розв’язання проблем. Гейміфікація була досліджена в кількох царинах, серед яких: взаємодія з клієнтами, виконання фізичних вправ, повернення інвестицій, якість даних, пунктуальність та навчання. Більшість досліджень з ігровізації показали позитивні тенденції після гейміфікації. Гейміфікація в освіті – це підхід

до заохочення мотивації та залученості учнів шляхом внесення принципів ігрового дизайну в навчальне середовище. Ключова ціль такої стратегії полягає в мотивації та стимулюванні учнів до навчання, у застосуванні дієвого набору цифрових інструментів, а також у створенні сприятливих умов для соціалізації, розвитку й виховання [3].

У контексті дисципліни «Безпека життєдіяльності», яка охоплює знання й навички, що допомагають зберегти життя, здоров'я та психоемоційний стан у надзвичайних ситуаціях, гейміфікація є ефективним засобом мотивації та залучення здобувачів освіти до активного навчання. А саме під час виконання самостійної роботи з теми «Надання домедичної допомоги у разі надзвичайних ситуацій» здобувачі вищої освіти використовують мобільний ігровий симулятор з тактичної медицини Lifesaver, що сприяє кращому засвоєнню цієї тематики [5].

Ще одна сучасна методика викладання «Безпеки життєдіяльності» – це ситуаційне моделювання. Ситуаційне моделювання як ефективний інструмент практичного навчання аналізується в роботах Д. Ю. Головки. Автор зазначає, що тренувальні симуляції значно краще підвищують рівень засвоєння матеріалу [4].

Ситуаційне моделювання (англ. *Scenario-based learning*) – це сучасний метод навчання, який ґрунтується на створенні наближених до реальності умов, у яких курсанти мають можливість відпрацьовувати алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях. Цей підхід забезпечує набагато глибше занурення в тему, ніж традиційні лекційні форми, оскільки вимагає не лише знань, а й вміння оперативно приймати рішення, діяти в команді, демонструвати ініціативу та самостійність.

У навчальному процесі з дисципліни «Безпека життєдіяльності» ситуаційне моделювання є надзвичайно цінним методом у підготовці курсантів до реалій служби в умовах війни, кризових ситуацій та непередбачуваних загроз. Воно дозволяє не просто вивчити правила, а прожити ситуацію, усвідомити її складність та навчитися діяти відповідально, ефективно і злагоджено. Таким чином, цей підхід виступає не лише навчаль-

ним інструментом, а й формує культуру безпечної поведінки як складову професійної ідентичності майбутнього офіцера.

Сценарії ситуаційна практичні заняття розробляються з урахуванням реалій, до яких може бути залучений курсант у майбутній професійній діяльності. Перед початком моделювання група отримує вхідну інформацію, розподіляє ролі (керівник, виконавець, спостерігач), після чого відбувається виконання завдання. Після завершення моделювання обов'язково проводиться рефлексія: аналіз дій, обговорення помилок, пропозиції щодо поліпшення.

Під час проведення практичних занять найчастіше застосовуються сценарії такі як: «пожежа в гуртожитку»: учасники імітують евакуацію, надають допомогу умовно потерпілим, організовують дії згідно з планом цивільного захисту.

«Вибухонебезпечний предмет у навчальному корпусі»: відпрацьовується алгоритм повідомлення відповідних служб, організація оточення та евакуації.

«Зупинка серця у людини на вулиці»: моделюється ситуація надання домедичної допомоги (СЛР, використання дефібрилятора).

«Психоемоційна напруга під час повітряної тривоги»: дії в укритті, підтримка групової стійкості, координація поведінки в умовах дефіциту інформації.

Також одними з найперспективніших і найбільш ефективних інструментів у підготовці фахівців у сфері безпеки стали віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR). VR аналізується у роботах Д. Ю. Головка у своїх роботах, досліджує що VR-технології та тренувальні симуляції значно підвищують рівень засвоєння матеріалу [4].

У контексті професійного навчання курсантів ці технології дозволяють створити максимально наближене до реальності середовище, у якому майбутні офіцери можуть безпечно відпрацьовувати навички поведінки в екстремальних умовах.

VR (Virtual Reality) – це повне занурення у віртуальне середовище за допомогою спеціальних окулярів або шоломів, де користувач може взаємодіяти з об'єктами та сценаріями.

AR (Augmented Reality) – це накладання віртуальних об'єктів або інформації на зображення реального світу (через смар-

тфон або планшет), що дозволяє інтегрувати навчальний контекст у звичайне середовище.

Використання VR та AR у навчанні безпеки життєдіяльності дозволяє курсантам не просто «вивчити тему», а відчувати, прожити й проаналізувати її, що формує глибоке розуміння та рефлекторну готовність до дій у критичних ситуаціях. Такий підхід є не лише технологічно прогресивним, але й педагогічно виправданим, оскільки базується на принципах активного навчання, емоційного залучення та інтеграції знань із практикою.

Тренінгові моделі навчання є надзвичайно ефективним інструментом формування у курсантів професійних і життєво важливих компетентностей у сфері безпеки життєдіяльності. На відміну від лекцій, тренінги передбачають високий рівень активності учасників, взаємодію в групах, обговорення, аналіз, рефлексію та імітацію реальних ситуацій.

Тренінг – це структурована форма інтерактивного заняття, орієнтована на розвиток практичних умінь і навичок, спрямованих на: вирішення проблемних ситуацій; поведінку в умовах ризику; психологічну стійкість; ефективну командну взаємодію [6].

У курсантському середовищі тренінги особливо ефективні, оскільки відповідають особливостям дорослого навчання: учасники включаються в реальні дії, моделюють поведінку, обговорюють та вдосконалюють власні дії.

Використання тренінгових моделей у підготовці курсантів з безпеки життєдіяльності – це не лише сучасний освітній інструмент, а й педагогічно обґрунтована практика, що формує цілісну готовність до дій у реальних надзвичайних ситуаціях. Саме завдяки тренінгам курсанти навчаються не тільки діяти, а й мислити в умовах небезпеки, взаємодіяти, адаптуватися і приймати відповідальність за власні та колективні рішення.

У викладанні дисципліни «Безпека життєдіяльності» на практичних заняттях активно проводяться тренінги з надання домедичної допомоги де курсанти відпрацьовують техніки серцево-легеневої реанімації, зупинки кровотечі, транспортування потерпілих. Активно використовуються манекени, рольові ігри, інструкції за протоколами «ABCDE», «MARCH» тощо. Також проводяться тренінги з психологічної стійкості

(стрес-менеджменту) які містять вправи на емоційну регуляцію, дихальні техніки, контроль тривоги, швидку самопомогу у стресових умовах. Обговорюються стратегії поведінки у критичних ситуаціях – наприклад, під час евакуації або повітряної тривоги.

Кейс-метод є інструментом для розвитку критичного мислення та практичного навчання з безпеки життєдіяльності.

Кейс-метод (англ. *case method*) – це потужна освітня технологія, яка передбачає навчання через розгляд і аналіз конкретних життєвих ситуацій, що вимагають практичного розв’язання. У підготовці курсантів з дисципліни «Безпека життєдіяльності» кейс-метод забезпечує не лише глибше розуміння теорії, а й формування практичних навичок, критичного мислення та вміння приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності, ризику та часу, обмеженого на роздуми.

Кейс у навчальному контексті – це опис певної реальної або змодельованої проблемної ситуації, яка потребує аналізу, діагностики, прийняття рішень або дій. Цей метод наближає навчальний процес до реалій майбутньої професійної діяльності офіцера, де потрібно не лише знати, а й діяти. Він навчає не лише «що робити», а й «як мислити» у критичних ситуаціях та формує впевненість, стійкість, професійну рефлексію – усе те, що потрібно в умовах реальних загроз і викликів сучасності.

У сучасних програмах з безпеки життєдіяльності кейс-метод може поєднуватися з іншими формами роботи – тренінгами, ситуаційним моделюванням, VR-технологіями. Кейс може завершувати модуль або бути його вступною частиною. Особливо цінним є створення автентичних кейсів, заснованих на досвіді самих курсантів або реальних подіях з практики силових структур.

Висновки. У сучасних умовах, коли Україна перебуває у стані повномасштабної війни, формування у курсантів навичок безпечної поведінки, психологічної стійкості та готовності до дій у надзвичайних ситуаціях стало не лише актуальним, а й життєво необхідним. Традиційні форми викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» потребують переосмислення та оновлення відповідно до викликів часу, а впровадження

інноваційних підходів –єдино можливий шлях до підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців.

Серед ефективних сучасних інноваційних методів навчання: ситуаційне моделювання, використання VR/AR технологій, тренінгові моделі та кейс-метод. Усі ці підходи мають спільні характеристики: активне залучення курсантів до процесу навчання, розвиток практичних і соціальних навичок, формування вміння працювати в команді, адаптуватися до змін, діяти в умовах ризику та невизначеності.

Комплексне впровадження зазначених інноваційних підходів у процес вивчення безпеки життєдіяльності не лише підвищує якість навчального процесу, а й формує нову генерацію офіцерів – професійно підготовлених, відповідальних, гнучких, психологічно стійких і здатних ефективно діяти в умовах сучасних загроз.

Подальші дослідження і впровадження цих методів мають стати пріоритетом у розвитку освітнього середовища для силових структур, адже від якості підготовки курсантів сьогодні залежить безпека і стабільність країни завтра.

Список використаних джерел

1. Складановська М. Г. Інноваційне навчання: активізація пізнавальної діяльності студентів : навч. посібник. Видання друге, доповнене. Дніпропетровськ, 2017. 108 с.
2. Кушнір В. Інноваційне навчання як засіб формування особистості майбутнього вчителя. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія педагогічні науки*. 2017. Вип. 102. С. 63–69.
3. Кобилянська І. М., Складанюк О. О., Майданюк В. П. Гейміфікація у сучасних навчальних процесах. *Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця, 20 травня 2024 р.). Вінниця : ВНТУ, 2024. 357 с.
4. Сокотов Ю., Петухова Т., Петрикей О., Гармата О., Куріс Ю. Інноваційні методи викладання безпеки життєдіяльності. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 4 (12). С. 371–386.
5. Ткаченко О. Г., Разумейко Н. С., Аніщенко В. О. Домедична допомога в навчальних закладах: актуальність її викладання в умовах сьогодення. *Сектор безпеки і оборони України на захисті націо-*

нальних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21 листоп. 2024 р.). Хмельницький : НАДПСУ, 2024. С. 320–324.

6. Разумейко Н. С., Ткаченко О. Г. Розвиток «м'яких навичок» у здобувачів вищої освіти через тренінгові технології. *Розвиток освіти в європейському просторі: національні виклики та транснаціональні перспективи* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Ніжин, 14–15 листоп. 2024 р.). Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2024. С. 150–152.

References

1. Skladanovska, M. H. (2017), *Innovative Learning: Activation of Students' Cognitive Activity : study guide*, 2nd ed., Dnipropetrovsk.

2. Kushnir, V. (2017), "Innovative learning as a means of shaping the personality of a future teacher", *Scientific Notes of the National Pedagogical Dragomanov University. Series: Pedagogical Sciences*, Iss. 102, pp. 63–69.

3. Kobylanska, I. M., Skladaniuk, O. O. and Maidaniuk, V. P. (2024), "Gamification in modern educational processes", *Youth in Science: Research, Problems, Prospects* : materials of the International Scientific and Practical Online Conference (Vinnytsia, 20 May 2024), Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

4. Sokotov, Y., Petukhova, T., Petrykey, O., Harmata, O. and Kuris, Y. (2025), "Innovative methods of teaching Life Safety", *Society and National Interests*, No. 4 (12), pp. 371–386.

5. Tkachenko, O. H., Razumeyko, N. S. and Anishchenko, V. O. (2024), "Pre-medical assistance in educational institutions: relevance of teaching in the present conditions", *The Security and Defense Sector of Ukraine in Protecting National Interests: Current Problems and Tasks in the Conditions of Martial Law* : proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference (Khmelnyskyi, 21 November 2024), NADPSU, Khmelnyskyi, pp. 320–324.

6. Razumeyko, N. S. and Tkachenko, O. H. (2024), "Development of "soft skills" in higher education students through training technologies", *Education Development in the European Area: National Challenges and Transnational Perspectives* : proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Online Conference (Nizhyn, 14–15 November 2024), Nizhyn Mykola Gogol State University, Nizhyn, pp. 150–152.